

A black and white close-up portrait of a man with short, spiky hair, wearing round-rimmed glasses and a full beard. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a plain, light color.

NOVUM

35

NIEUWSBRIEF

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)

■ Colofon

Novum 35, december 2016

Een uitgave van het
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
ISSN: 2352-1082

Adres

Hoofdgebouw Vrije Universiteit Amsterdam
Kamer IE-45
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Stichting ter ondersteuning van het HDC

IBAN: NL86 INGB 0001 1680 01

(t) 020 59 85271
(e) w.j.berkelaar@vu.nl
(i) <http://hdc.vu.nl>
(twitter) @hdcvu

Afbeeldingen omslag

F.W. Grosheide, 1881-1972, hoogleraar Nieuwtestamentische vakken aan de Vrije Universiteit, foto M.C. Meyboom, Amsterdam, ca. 1936. Met dank aan het Rotterdams Fotomuseum.

Het najaar van 2016 was een periode vol HDC-activiteiten. We presenteren u in deze nieuwsbrief met genoeg een overzicht daarvan. En tevens een vooruitzicht op wat wij u de komende maanden kunnen bieden. De decembermaand is altijd een belangrijk moment voor het HDC. Behalve het terugblikken en vooruit kijken biedt deze maand de gelegenheid om onze donateurs te danken voor hun sympathie en voor hun financiële steun, die het mogelijk maakt om bijeenkomsten te beleggen en uitgaven te verzorgen. Zonder de bijdrage van de donateursstichting zou dit alles niet mogelijk zijn. Wij hopen dat u onze dank wilt aanvaarden. Vaak spreken we die dank uit op bijeenkomsten, in het algemeen of persoonlijk op de receptie na afloop, maar ook de donateurs die we niet of niet geregeld spreken, willen we graag in onze dank betrekken via deze *Novum*. Het is geweldig dat u onze activiteiten wilt steunen.

Met vrijmoedigheid vragen wij u ook dit jaar weer om een bijdrage als donateur. Het onderzoek en de publiciteit inzake de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme is zeer gebaat bij uw financiële steun en wij hopen dat het uw ervaring is dat u er veel gevarieerde en boeiende bijeenkomsten en publicaties voor terug krijgt.

U bij voorbaat hartelijk dankend voor uw steun, wensen we u heil en zegen voor 2017.

Honderden mensen steunen het Documentatiecentrum jaarlijks met een gift. Zij laten zien dat er – binnen en buiten de VU – waarde wordt gehecht aan het werk van het Centrum. Die donaties bleken ook dit jaar voor ons van vitaal belang. Vanuit de universiteit zijn steeds minder middelen beschikbaar voor publieksactiviteiten, maar met steun van onze donateurs konden wij ons werk voortzetten en de vele projecten van het Documentatiecentrum publiekelijk blijven presenteren.

We hopen dat u ons werk wilt blijven ondersteunen.

Wij verzoeken onze donateurs om hun bijdrage (de minimumbijdrage is € 20 voor particulieren; voor rechtspersonen € 100) over te maken op IBAN: NL86 INGB 0001 1680 01 (BIC: INGBNL2A) ten name van de Stichting Ondersteuning van het Hist. Doc. Centrum Amsterdam, onder vermelding van ‘Donatie 2017’. Wilt u zo vriendelijk zijn om bij uw betaling uw naam en adres te melden? De Stichting is door de belastingdienst aangemerkt als algemeen nut beogende instelling (ANBI), zie hiervoor onze de website: www.hdc.vu.nl/anbi.

Bent u nog geen donateur, dan bent u hierbij van harte uitgenodigd dat te worden. U steunt het HDC en draagt daardoor actief bij aan de conservering van, onderzoek naar en activiteiten rondom het protestantse erfgoed. Donateurs ontvangen *Novum*, uitnodigingen voor symposia, studiedagen,

presentaties en tentoonstellingen, alsmede jaarlijks het Jaarboek voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme na 1800. Dit jaar is dat Els Boon, Jan Hoffenaar en Wilco Veltkamp (red.), *Met het Woord onder de wapenen. Protestantse geestelijke verzorging in de krijgsmacht vanaf 1914*, verschenen bij Uitgeverij Meinema, Zoetermeer

■ E-MAIL ADRES

Het Historisch Documentatiecentrum communiceert in toenemende mate via internet en email. Dit heeft twee voordelen. In de eerste plaats besparen we hiermee op drukwerk, hetgeen goed is uit het oogpunt van financiën en duurzaamheid. In de tweede plaats kunnen wij u snel en goed op de hoogte houden van onze activiteiten. Veel van onze relaties en donateurs hebben ons inmiddels hun e-mail adres toevertrouwd. Of u dit al deed kunt u controleren aan de adresstick-er van deze postzending; staat daar een [e] achter uw naam dan hoeft u niets meer te doen. Staat die [e] er niet dan verzoeken wij u om via hdc@vu.nl uw e-mail adres aan ons door te geven.

■ WILLEM HOVY-PENNING

In 2011 heeft het HDC de Willem Hovy-penning ingesteld, waarmee het mensen eert die zich voor het HDC zeer verdienstelijk hebben ge-

maakt. Op een HDC-bijeenkomst in juli is deze penning uitgereikt aan Iet Kiel-Hartog, die inmiddels meer dan 25 jaar vrijwilligster is en meewerkte aan de ordening van archieven uit de HDC-collectie en wier trouw en doorzettingsvermogen onvolprezen zijn. Ook werd toen de Hovy-penning uitgereikt aan Dik Kuiper, bij gelegenheid van zijn afscheid als voorzitter van het Stichting ter Ondersteuning van het HDC, een functie die hij sinds 1996 bekleedde. In die periode van twintig jaar heeft hij, puttend uit zijn lange bestuurlijke ervaring aan de VU, het HDC met raad en daad terzijde gestaan en het centrum zo onschatbare diensten verleend.

■ NEOCALVINISME EN ISLAM

Op 25 en 26 augustus vond te Kampen de vierde European Conference on Neo-Calvinism plaats. Omdat de locatie van deze tweejaarlijkse conferenties steeds gekoppeld wordt aan het onderwerp, was met de islam als thema het eeuwenoude gebouw van het Nederlandse consulaat te Istanbul uitgekozen als vergaderlocatie. Helaas gooiden de politieke verwickelingen van deze zomer in Turkije roet in het eten en moest vanwege de veiligheid en vanwege de reisbeperkingen van de Amerikaanse deelnemers aan de conferentie deze locatie afgezegd worden. De Theologische Universiteit Kampen bood daarop gastvrijheid aan, waardoor de conferentie toch doorgang kon vinden, op de geplande data.

Ruim een dozijn sprekers uit diverse landen refereerde over de relatie tussen het neocalvinisme en de islam, historisch, politicologisch, psychologisch, antropologisch en theologisch. Sprekers waren onder anderen Richard Mouw van Fuller Theological Seminary, Matthew Kaemingk van Fuller Northwest Seminary en Cory Willson van Calvin Theological Seminary. De referaten worden gepubliceerd in een congresbundel.

■ CHRISTELIJK SOCIAAL CONGRES 2016

Op het Christelijk Sociaal Congres verzorgde HDC-directeur George Harinck een workshop over Abraham Kuyper en het eerste Sociaal Congres in 1891. Kuyper liet in deze rede vanuit de Bijbel zien dat de voorkeur daar steeds ligt bij de armen, de zwakken en de onaanzienlijken. Harinck lichtte met name de uitdrukking ‘architectonische kritiek’ toe die Kuyper in zijn rede op dit congres gebruikte. Deze uitdrukking ging een eigen leven leiden ter typering van Kuyper als sociaal activist. Hoewel Kuyper met dit begrip evenals de socialistische structurele kritiek op de samenleving verwoordde, met name als het om de zorg voor de zwakkeren gaat, wil Kuyper met deze kritiek vooral maatschappelijke verhoudingen herstellen in plaats van deze omverwerpen.

■ HISTORISCH COMITÉ CHRISTEN DEMOCRATIE

In november hield het Historisch Comité Christen Democratie een bijeenkomst met experts over de geschiedenis van de christendemocratie en het christendemocratische gedachtegoed. De bedoeling is de kennis op dit terrein te bundelen in een historisch platform dat gericht is op de versterking van de aandacht voor de geschiedenis van de christendemocratie en het gedachtegoed. Deze geschiedenis is niet beperkt tot het CDA, maar betreft ook de voorgangers van deze partij en de afsplitsingen daarvan, waaruit onder meer de huidige SGP en ChristenUnie zijn voortgekomen. Dit platform wil deze geschiedenis levend houden en de aandacht er voor bevorderen door wetenschappelijk historisch onderzoek en het entameren van actueel debat. In de HDC-collectie bevinden zich archieven van politieke partijen als de ARP, RPF en ChristenUnie en van politici uit deze traditie, waaronder de archieven van vijf minister-presidenten (Kuyper, Heemskerk, Colijn, Zijlstra en Beisheuvel) en heeft dus belang bij dit platform. De directeur van het HDC is er als adviseur bij betrokken.

■ GESCHIEDSCHRIJVING CHRISTELIJKE PERS

Het HDC heeft fondsen geworven waarmee een nieuwe afdeling kon worden ingesteld voor onderzoek naar de geschiedenis van christelijke

pers in een seculiere samenleving. Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door bijdragen van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE), het *Nederlands Dagblad* en het *Reformatorisch Dagblad*. Vanaf 1 november is de historicus Christoph van den Belt als aio voor vier jaar werkzaam bij het HDC ten bate van dit onderzoek. Hij studeerde geschiedenis aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Eind augustus van dit jaar studeerde hij af met een scriptie over de reflectie van katholieke redacteuren van het Nederlandse maandschrift *De Beiaard* op de Eerste Wereldoorlog en de uitkomst daarvan. Zijn onderzoek richt zich op de geschiedenis van de protestantse pers vanaf de jaren zeventig tot nu, mede op basis van archieven en in samenwerking met de CHE. Centraal hierbij staan het *Nederlands Dagblad* en het *Reformatorisch Dagblad*. Hij wordt begeleidt door George Harinck en Jan van der Stoep, lector journalistiek en communicatie aan de CHE.

■ DE JOURNALISTIEK VAN KUYPER

Een tweede HDC-pershistorisch onderzoek in samenwerking met de CHE ging per 1 september van start, eveneens onder begeleiding van Harinck en Van der Stoep. Historicus Johan Snel is als docent en onderzoeker verbonden aan de CHE en vrijgesteld om een proefschrift te schrijven over de journalistiek van Abraham Kuiper. Kuiper was ruim 50 jaar als journalist actief en in zijn dagelijkse agenda

stond zijn journalistieke werk voorop. Zoals Henk Hofland de journalist van de twintigste eeuw heet, was Kuiper de journalist van de eeuw daarvoor. Dat roept natuurlijk vragen op, niet alleen over de aard en betekenis van dit werk, maar ook naar zijn 'theorie' van de journalistiek (want ook die had hij). Omdat Kuipers optreden als journalist samenvalt met de doorbraak van de journalistiek in Nederland en trouwens de hele westerse wereld, biedt het onderzoek een prachtige spiegel voor actuele thema's als: de huidige beweging van 'betrokken journalistiek' (journalism of attachment), de rol van journalistiek in de publieke opinie en de telkens veranderende rol van religie in de publieke sfeer ('post-secular society'). Evenals Christoph van den Belt verwelkomen we Johan Snel als een mooie aanvulling op het HDC-team.

■ ONDERZOEK NAAR KERK EN OORLOG IN NEDERLANDS-INDIË

De Leidse researchmaster geschiedenisstudent Marleen van den Berg is vanaf juni 2016 als stagiair verbonden aan het HDC. De afgelopen periode heeft ze onderzoek gedaan in de HDC-collectie naar zendelingen die betrokken waren bij de oorlog in Indonesië in de periode 1945-1950. Uiteindelijk spitste haar onderzoek zich toe op de zending H.A.C. Hildering en zijn betrokkenheid bij de 'kwestie-Peniwen' betreffende een Nederlandse oorlogsmisdaad uit

1949. Naast haar onderzoek is ze ook betrokken bij de organisatie van het symposium 'De kerken en de oorlog in Indonesië, 1945-1950' dat op 16 november plaatsgevonden heeft op de VU en waar ze een lezing gaf over haar onderzoek.

■ VU IN OORLOGSTIJD

Wim Berkelaar werkte verder aan wat in de wandelgangen wel het 'plaquetteboek' wordt genoemd. Op een in 1952 onthulde plaquette op de eerste verdieping van het hoofdgebouw van de Vrije Universiteit staan negentig namen van mensen die zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog en op een of andere manier verbonden waren (en bleven) met de universiteit, als hoogleraar, als student, als ambtenaar of als alumnus. Het doel is om alle negentig namen reliëf te geven met een biografie en hen zo in ere houden. Hun sterven in oorlogstijd en de vaak jonge leeftijd van de omgekomenen betekent dat er vaak weinig sporen van hen te vinden zijn in archieven. Via nazaten en alle mogelijke zijwegen wordt geprobeerd informatie te achterhalen, opdat niemand op de plaquette louter een naam blijft. Aan het boek werken ook mee HDC-directeur George Harinck, universiteitshistoricus Ab Flipse en kerkhistoricus Gert van Klinken. Het boek zal verschijnen bij uitgeverij Van Tilt in Nijmegen. Berkelaar sprak op Holocaust Memorial Day (27 januari, de datum van

de bevrijding van Auschwitz) aan de VU over het leven van een van de op de plaquette vermelde namen. Voorts reageerde hij op 11 november als co-referent op een lezing van Gerard den Hertog (hoogleraar systematische theologie aan de Theologische Universiteit Apeldoorn) over de toekomst van de Gereformeerde Gezindte in de Burgwalkerk in Kampen, georganiseerd door de Stichting 1854, die periodiek lezingen organiseert over het gereformeerd erfgoed. Op 17 november hield hij een lezing aan de Universiteit van Londen over de literaire ambities van historicus Pieter Geyl op een symposium getiteld 'Pieter Geyl in Britain, 1914-1935'.

■ A.W.F. IDENBURG

Hans van der Jagt ging verder met zijn onderzoek naar de koloniale politiek van A.W.F. Idenburg. Dit betekende: archiefonderzoek en schrijven. Ook gaf hij lezingen. Hij sprak op twee congressen. De eerste ging over de opkomst van het Turks panislamisme eind negentiende eeuw en de reactie daarop door Idenburg op het internationale congres 'Neo-Calvinism and Islam. Another Religion?' gehouden op 25 en 26 augustus in Kampen. Verder sprak hij over racisme en christendom in de kerken in Oost-Indië op het congres 'Christianity and Racism: Partners in Crime?', op 7 november in De Nieuwe Liefde in Amsterdam. Daarnaast trad Van der Jagt op in Nederlandse

theaters met de reizende voorstelling Sciencebattle, waarin hij het publiek enthousiast maakte over geschiedenis in het algemeen en Idenburg in het bijzonder.

■ NEDERLANDSE KERKGEBOUWEN

Herman Wesselink was in 2016 in zijn laatste jaar bezig aan het onderzoek naar kerkgebouwen tussen 1800 en 1970. Op 31 augustus heeft hij het werk aan de database van de ruim vierduizend in deze periode gebouwde kerken afgerond. Sinds de dag erna is hij officieel niet meer werkzaam als aio. De dissertatie is inmiddels vrijwel voltooid en zijn promotie staat gepland voor medio 2017.

Daarnaast heeft Wesselink een aantal nevenactiviteiten verricht. In maart werd hij geïnterviewd door het weekblad *Elsevier* voor een artikel over de problematiek rond leegstand en herbestemming van kerken. In juli volgden opnieuw een interview en een artikel over hetzelfde thema in dagblad *Trouw*. Verder publiceerde hij in juli een artikel 'Kerkgebouwen uit de 19e en 20e eeuw. Bedreiging, bescherming en herbestemming' in het *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Het hoogtepunt van het afgelopen jaar was de verschijning van het boek *Kerkinterieurs in Nederland* op 20 juni, uitgegeven onder leiding van Museum Catharijneconvent en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Vier van de honderd kerkinterieurs in het boek, alle

over rooms-katholieke kerken uit het interbellum, werden door Herman beschreven. *Last but not least* heeft Wesselink op 3 november als expert deelgenomen aan een ronde tafelgesprek met commissies van D66 en ChristenUnie in het gebouw van de Tweede Kamer. Op de agenda stond wederom de zorg voor kerkgebouwen waaraan de twee politieke partijen samen iets willen gaan doen.

■ KATHOLIEK DOCUMENTATIECENTRUM

Op 6 oktober nam Lodewijk Winkeler wegens zijn pensionering officieel afscheid als hoofd van de zusterinstelling van het HDC, het Katholiek Documentatiecentrum. HDC-direteur George Harinck sprak hem bij zijn afscheid toe over de geschiedenis van het protestantse gebruik om bij zo'n afscheid de vertrekende Psalm 134: 3 toe te zingen: 'Dat 's HEREN zegen op u daal'. Winkeler zal worden opgevolgd door de historicus Hans Krabbendam, een onderzoeker met wie het HDC geregeld heeft samengewerkt.

■ HONGARIJE

Van 11 tot en met 13 oktober verzorgde George Harinck samen met kerkhistoricus Maarten Aalders gastcolleges aan de Gaspar Karoli Universiteit te Boedapest. Het onderwerp van hun colleges was gekoppeld aan de grote collectie brieven uit

Nederlandse gereformeerde kring uit de periode 1910-1950 die vorig jaar in archieven aldaar werd ontdekt. Aalders is inmiddels begonnen aan een onderzoek voor een boek over de geschiedenis van deze betrekkingen. Ter verdere uitbouw van de geleigde contacten is het de bedoeling om een congres te beleggen over Nederlands-Hongaarse protestantse betrekkingen in genoemde periode.

■ AMSTERDAM CENTRE FOR RELIGIOUS HISTORY

Op 27 oktober vond de lancering plaats van het Amsterdam Centre for Religious History (ACRH). Dit is een platform van verschillende samenwerkende instituten binnen de Vrije Universiteit, maar in de toekomst mogelijk ook daarbuiten, dat de vele activiteiten aan de VU op het gebied van religiegeschiedenis bundelt en zo beter zichtbaar maakt. De samenwerking biedt ook goede mogelijkheden voor subsidieverwerving. ACRH houdt elke eerste dinsdag van de maand onderzoeks-bijeenkomsten. Voor nadere informatie zie www.acrh.eu. Het HDC participeert in ACRH en George Harinck maakt deel uit van de stuurgroep, samen met Hagit Amirav, Bas ter Haar Romeny en Fred van Lieburg. Op deze openingsbijeenkomst sprak Bart Wallet over de gevarieerde invulling van het oorspronkelijk protestantse concept 'reformatie' in diverse religies.

■ KERKSCHERING IN DE JAREN ZESTIG

Op 28 oktober vond in Kampen het symposium 'Een steen op de maag Vijftig jaar scheuring in de vrijgemaakte kerken' plaats, georganiseerd door het ADC en het HDC. Anno 2016 ligt deze scheuring de vrijgemaakte kerken als een steen op de maag. Hartelijke verdedigers van de scheuring roeren zich nauwelijks meer, stilte en schaamte rondom wat eind jaren zestig is gebeurd hebben de overhand en de publieke discussie neigt naar erkenning van fouten, naar verzoening en ook naar hereniging. In de Nederlands Gereformeerde Kerken is het leed nog niet vergeten, maar speelt ook de vraag: hoe gaan we als kerken verder naast en met de vrijgemaakte kerken.

Op het druk bezochte symposium – met 250 deelnemers het grootste van dit najaar – stond de vraag centraal wat er nu eigenlijk is gebeurd in de jaren zestig. Van diverse recente onderzoeken werden op dit congres de eerste resultaten gepresenteerd, onder andere door de hoogleraar theologie te Kampen en aan de VU Erik de Boer, kerkhistoricus Johan Schaeffer en George Harinck.

■ ROTTERDAMSE ANNE FRANK

HDC-medewerker Bart Wallet was nauw betrokken bij de publicatie van het oorlogsdagboek van Carry Ulreich. Als joods meisje te Rotterdam hield zij gedurende de oorlog een

dagboek bij. Zij overleefde de oorlog ne behield het dagboek, dat Wallet recent voor advies over publicatie werd voorgelegd. Hij gaf een gunstig advies en het is in boekvorm verschenen bij uitgeverij Mozaïek onder de titel *'s Nachts droom ik van vrede*. Wallet, die het dagboek bezorgde en van een inleiding voorzag, typeert het als een uniek document, waarin de ervaring van onderduik dichtbij wordt gebracht. Bovendien is Ulreichs dagboek een belangrijke historische bron, waarin het tot dusver enig bekende ooggetuigenverslag is te vinden van de deportatie van de Rotterdamse joden uit 'Loods 24'. Inmiddels brak het boek ook internationaal door en zijn er plannen voor vertaling in diverse talen, onder andere het Japans. De grootste krant ter wereld, het Japanse *Yomiuri Shimbun*, interviewde in haar editie van 25 oktober 2016 HDC-onderzoeker Wallet.

■ KUYPER IN CHILI

Op 1 november sprak HDC-directeur over Kuypers idee van een plurale samenleving op een internationaal congres over 'Toleration and Secularization' aan de Universidad de los Andes te Santiago, Chili. Dat ook daar Kuypers en de traditie van het neocalvinisme niet onbekend is, bleek toen na afloop van zijn lezing door Chileense studenten vragen gesteld werden, waarin een verband werd gelegd met het werk van Herman Bavinck en Herman Dooyeweerd.

De mede door het HDC gestimuleerde en begeleide vertalingen van neocalvinistische publicaties bereiken verre uithoeken.

■ DE KERKEN EN DE OORLOG IN INDONESIË 1945-1950

Op woensdag 16 november organiseerde het HDC in het auditorium van de VU, in samenwerking met het Archief- en Documentatiecentrum te Kampen, het Katholiek Documentatiecentrum en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) een symposium over 'De kerken en de oorlog in Indonesië, 1945-1950'. De oorlog die Nederland na 1945 in Indonesië voerde raakte de Nederlandse kerken direct. Hun missionarissen, zendelingen, Nederlandse en Indische kerken bevonden zich met hun geestelijken en gelovigen in het oorlogsgebied. Bovendien zonden de kerken aalmoezeniers en legerpredikanten met de troepen mee. Wat hield het werk van kerken in de oorlogsjaren in, thuis en aan het front? Wat was het beeld van de geestelijken van de oorlog en hoe stonden de kerken in Nederland tegenover deze strijd? Wat betekende de oorlog voor de Indonesische christenen? Over deze en andere vragen bogen zich een reeks van sprekers, onder wie KITLV-directeur Gert Oostindie, Hans van der Wal, emerituspredikant van de PKN en Jan Bank, emeritushoogleraar geschiedenis aan de Universiteit

Leiden. Verder spraken enkele jonge onderzoekers, onder wie Christiaan Harinck (KITLV), Tjalling Bouma (Vrije Universiteit) en Marleen van den Berg; zij organiseerde mede het symposium.

■ WAAR WE HEEN GAAN, JELLE ZAL WEL ZIEN

Op dinsdag 22 november hield het HDC in samenwerking met het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen een symposium over het kabinet-Zijlstra, dat precies op die dag een halve eeuw geleden aantrad. Het kabinet-Zijlstra had een korte zittingsduur en wordt vooral herinnerd om zijn premier, Jelle Zijlstra (1918-2001). Hij was jarenlang minister van Economische Zaken en Financiën en gold binnen zijn Antirevolutionaire Partij en in de landelijk politiek als een briljante buitenspeler. Toen hij de leiding van dit overgangskabinet op zich nam, gaf dat vertrouwen: 'Waar we heen gaan, Jelle zal zien', zong Wim Kan in zijn oudejaarsconferentie van 1966. Na dit kabinet geleid te hebben, verdween hij naar de bankwereld, maar hij werd nog vele jaren terug gewenst aan het roer van een volgend kabinet. Op dit symposium stonden de volgende vragen centraal: wie was deze man die zoveel vertrouwen en aanzien genoot en hoe moeten we zijn kabinet beoordelen? Sprekers waren onder meer Zijlstra-biograaf Jonne Harmsma, Biesheuvel-biograaf Wil-

fred Scholten en oud PPR-voorman Bas de Gaay Fortman.

■ SYMPOSIUM HARRY KUITERT

Op 24 november vond in een stampvolle zaal een symposium plaats over Harry Kuitert (1924), van 1967 tot 1989 theologisch hoogleraar aan de VU. Het symposium werd georganiseerd door de Historische Commissie Vrije Universiteit in samenwerking met het HDC. De aanleiding voor het symposium was de publicatie van een biografie over Kuitert, geschreven door wijlen Gert J. Peelen (1947-2015) en uitgegeven door Vesuvius Amsterdam. Op het symposium gaven enkele personen uit de wereld van wetenschap en samenleving hun visie op de betekenis en invloed van de spraakmakende auteur van enkele bestsellers in de afgelopen decennia. Als sprekers traden op journaliste Petra Pronk, HDC-directeur George Harinck, de theologen Alain Verheij, Arie Molendijk en Maarten Wisse en schrijfster Désanne van Brederode. Wim Berkelaar (HDC) trad op als discussieleider. Aansluitend vond, in aanwezigheid van Kuitert zelf, in boekhandel Venstra te Amstelveen de presentatie van de biografie plaats.

■ OVER HET LEZEN VAN (PAPIEREN)
BOEKEN

Onder de titel ‘Papier hier!’ sprak Lisa Kuitert, hoogleraar boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, op woensdag 30 november de Mr. H. Boslezing uit over het belang van lezen en de rol van het boek daarbij. Zij publiceerde vorig jaar *Het boek en het badwater*. Dit is een hartstochtelijk pleidooi voor het papieren boek en een wapen in de hand van de boekenliefhebber in de strijd tegen het digitale boek. Wat doet boekenlezen met een mens? En maakt het wat uit of je je lectuur vanaf een scherm of van papier tot je neemt? De Mr. H. Boslezing, die het boek in de ruimste zin als thema heeft, wordt jaarlijks gehouden. Voorheen werd ze verzorgd door de Stichting Vrienden V.U. Bibliotheek. Deze Stichting is in 2015 opgeheven en op haar verzoek zet het HDC de traditie van de Mr. H. Boslezing voort.

■ MET HET WOORD ONDER DE WAPENEN

Op donderdag 8 december werd in Huis ter Heide door de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht te Den Haag en het HDC het 24e Jaarboek voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme na 1800 gepresenteerd. De titel van het jaarboek luidt *Met het Woord onder de wapenen. Protestantse geestelijke verzorging in de krijgsmacht vanaf 1914*. In

2014 bestond de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging (PGV) in de krijgsmacht honderd jaar en dat was mede aanleiding om het jaarboek aan dit thema te wijden. Deze bundel biedt een eerste verkenning van het werk van de krijgsmacht-predikanten gedurende de afgelopen eeuw. Vanaf het begin was bij de PGV sprake van een oecumenische samenwerking die in het verzuilde Nederland opmerkelijk was. Voor deze editie van het Jaarboek werd nauw samengewerkt tussen het HDC het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en de Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht te Den Haag. Als sprekers bij deze presentatie traden op Klaas Henk Ubels, hoofd krijgsmacht-predikant, Jan Hoffenaar, hoofd wetenschappelijk onderzoek van het NIMH en krijgsmachtpredikant Wilco Veltkamp. De eerste exemplaren van het jaarboek werden door Els Boon, lid van de redactie van het jaarboek en initiatiefneemster van deze bundel, aangeboden aan Mechteld Jansen, rector van de Protestantse Theologische Universiteit, en aan luitenant-generaal Emile van Duren, commandant Commando Diensten Centra.

■ ARCHIEFWERKZAAMHEDEN IN DE UB VU

De HDC-collectie wordt beheerd door de universiteitsbibliotheek van de VU (UB VU). Naast conservator protestantse erfgoedcollecties Hans Seijlhouwer en Dagmare Houniet zijn

aldaar onder gastheerschap van de UB VU door het HDC geworven vrijwilligers werkzaam aan de ordening van de collectie.

Bibliotheekmedewerkster Dagmare Houniet maakte ter zake van de HDC-collectie inventarissen op de archieven van Cornelis van der Waal (1919-1980), gereformeerd predikant in Nederland en Zuid-Afrika en Henk van der Laan (1932-2011), gereformeerd predikant en hoogleraar in Indonesië en Australië. Verder vulde ze de collectie collegedictaten van (VU) hoogleraren (archieff nr. 245) aan, evenals de collectie collegedictaten van VU-hoogleraar V. Hepp (archieff nummer 677). Momenteel beschrijft ze het foto- en dia-archieff, samengesteld door de Evangelische Omroep en volgt ze bijscholingstrajecten voor het ontsluiten van protestantse erfgoedcollecties.

Vrijwilligster Gezien Ridderbos heeft dit jaar verder gewerkt aan de fotocollectie van het HDC. Ze heeft bij alle foto's metadata geplaatst en gecontroleerd. Er bleken nog enkele honderden foto's aanwezig te zijn waar nog niets mee was gebeurd. Die zijn aan de collectie toegevoegd en ook daaraan heeft zij metadata toegevoegd. Deze foto's zullen te zijner tijd gescand worden.

Ze gaat zich nu bezighouden met archiveren en is onder leiding van Hans Seijlhouwer begonnen aan het ordenen en beschrijven van het archieff van gereformeerd predikant en zendeling S.J.P. Goossens (1902-1983). Er was een summiere plaatsingslijst van dit

archieff, maar deze wordt nu vervangen door een inventaris.

Vrijwilliger Jasper Verhoogt inventariseert het archieff van de jurist en onder meer VU-hoogleraar H.J. van Eikema Hommes (1930-1984), die behoort tot de school van de reformatorische wijsbegeerte.

Daarnaast verdient vermelding dat de UB VU het beheer van het archieff van de VU krachtig ter hand heeft genomen. Dit is onderdeel van het programma Kunst, Erfgoed en Archieff (KEA) om al het VU-erfgoed in kaart te brengen en een goed beleid te ontwikkelen voor het beheer ervan. Hugo van Kinschot participeert hierin. De directeur van het HDC is bij het KEA-project betrokken als lid van een werkgroep voor de bijzondere collecties.

■ HET NIEUWE JAAR

Gewoontegetrouw werpen we ook reeds een blik vooruit op de activiteiten die voor 2017 op stapel staan. U ontvangt daarvoor uiteraard te zijner tijd een uitnodiging.

■ Op 23 januari organiseert het HDC, samen met protestantse onderwijsorganisaties, aan de Vrije Universiteit de Nationale Herdenking Onderwijspacificatie. Het is in 2017 honderd jaar geleden dat de onderwijspacificatie tot stand kwam, waarbij het openbaar en bijzonder onderwijs financieel gelijkberechtigd werden. Op deze bijeenkomst zal onder anderen de

minister van Onderwijs Jet Bussemaker spreken, terwijl de oud-ministers en -staatssecretarissen van Onderwijs Wim Deetman, Maria van der Hoeven, Tineke Netelenbos en Marja van Bijsterveldt in een forum over de betekenis van de vrijheid van onderwijs zullen discussiëren.

- Op 10 februari vindt een presentatie plaats met diverse sprekers van het boek *‘Maar we wisten ons door de Heer geroepen.’ Kerk en apartheid in transnationaal perspectief*, geredigeerd door onder anderen historica Barbara Henkes van de Rijksuniversiteit Groningen.

- Op 16 maart belegt het HDC met het ADC en het Centrum voor Religie en Recht aan de VU ter gelegenheid van de honderdste sterfdag van VU-coryfee E.L. Rutgers (1836-1917) een bijeenkomst over de relatie tussen lokale en bovenlokale kerk.

- In mei wordt in het kader van het herdenkingsjaar van de protestantse reformatie van de zestiende eeuw een internationaal congres belegd over het gebruik en de betekenis van het begrip ‘reformatie’ in diverse religies.

